

Сажко Л.А.
Кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри германської філології
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

У статті розглядається необхідність дослідження проблеми використання комунікативних стратегій у процесі формування іншомовної компетентності у діалогічному мовленні. Здійснено аналіз понять комунікативної стратегії і комунікативної тактики. Підкреслено необхідність відбору навчального матеріалу для оволодіння стратегіями і тактиками іншомовного спілкування.

Ключові слова: комунікативні стратегії, комунікативні тактики, іншомовне спілкування.

The article focuses on the problem of communicative strategies and tactics used by formation of foreign language dialogic competence. Concepts of communicative strategies and communicative tactics are analyzed. Selection of educational material for mastery of strategies and tactics in foreign language communication is necessary.

Key words: communicative strategies, communicative tactics, foreign language communication.

Проблема удосконалення процесу оволодіння іншомовним мовленням постійно перебуває в центрі уваги науковців. Актуальним це питання є як для середніх загальноосвітніх закладів, так і для закладів вищої освіти. Іншомовне мовлення розглядається в сучасній методичній науці як іншомовна комунікативна компетентність, складовими якої визначені мовленнєві компетентності (у говорінні, аудіюванні, читанні, письмі та медіації), лінгвосоціокультурна компетентність, мовні компетентності та навчально-стратегічна компетентність [2, с.91]. Основним завданням формування зазначених компетентностей є оволодіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування, навчання учнів/студентів адекватної мовленнєвої та немовленнєвої поведінки для досягнення окреслених цілей у відповідних ситуаціях.

Особлива увага завжди приділялась формуванню іншомовної компетентності у діалогічному мовленні, адже цей процес відбувається в умовах відсутності іншомовного середовища. Створення відповідних умов, наближених до реальних, значно підвищує мотивацію учнів/студентів до оволодіння вміннями іншомовного діалогічного мовлення. В цілому ці вміння визначаються

таким чином:

- починати діалог, використовуючи відповідні репліки;
- підтримувати бесіду;
- реагувати на висловлювання співрозмовника;
- змінювати тему розмови;
- спонукати до певних дій;
- аргументувати свою точку зору;
- висловити свої побажання;
- повідомляти чи запитувати інформацію з певною метою;
- вплинути на співбесідника та схилити його до певних дій;
- звернутись з проханням виконати певну дію;
- переконати співрозмовника змінити точку зору;
- погодитись або не погодитись із партнером по спілкуванню тощо [2].

Перелік наведених умінь далеко не повний, вони визначаються для кожного етапу навчання у відповідності із типами діалогів, які опановують учні/ студенти, та мовленнєвої ситуації. Однак необхідно зауважити, що діалоги, які створюються в рамках навчального процесу, не завжди мають природний характер і збідені на мовні та мовленнєві засоби. *Актуальність* даної статті зумовлена саме необхідністю дослідження умов, що надають навчанню діалогічного мовлення реальних ознак.

Однією з таких умов є планування навчального процесу на основі комунікативних стратегій, що, в свою чергу, вимагає використання відповідних мовленнєвих дій. Збагачення навчання діалогічного мовлення засобами, які наближають цей процес до реальних умов спілкування, сприятиме значному прискоренню формування відповідної мовленнєвої компетентності. Зазначимо, що комунікативні стратегії є складовою навчально-стратегічної компетентності, формуванню якої приділяється велика увага, так як значення її вже доведено життям.

Комунікативні стратегії відображають усвідомлену лінію комунікативної поведінки співрозмовників у конкретній ситуації спілкування, яка забезпечує результативність мовленнєвої взаємодії. В процесі здійснення комунікації

іноземною мовою не носіями даної мови можуть виникати певні труднощі, зумовлені, перш за все, недостатнім рівнем володіння мовними та мовленнєвими засобами.

Звернімось до поняття «стратегія». Цей термін вперше стали використовувати у військовій справі і трактується він як спосіб досягнення поставленої мети. Насьогодні діапазон сфер вживання стратегій значно розширився, але сутність їхнього використання залишається незмінною – отримання бажаного результату за допомогою наявних ресурсів. Поняття «стратегія» тісно пов'язано із таким поняттям, як «тактика», тобто набором дій, виконання яких дає можливість реалізувати стратегію і досягти мету.

Для організації навчання іншомовного діалогічного мовлення важливими є комунікативні стратегії, які визначаються співрозмовниками для досягнення своїх цілей. За певною стратегією вибудовується план дій, в ході спілкування здійснюється гнучкий вибір мовних та мовленнєвих засобів, адекватних ситуації спілкування та змін реакції співрозмовника, а також оцінюється досягнутий результат.

Дослідженням проблеми комунікативних стратегій займалися як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці (Ф. Бацевич, О. Новицька, О. Селіванова, О. Яшенкова, К. Фаерх і Г. Каспер, Т. ван Дейк і В. Кінш та інші). Однак необхідно зауважити, що детального вивчення потребує питання визначення комунікативних стратегій для реалізації процесу спілкування у різних функціональних типах діалогу. **Метою даної статті** є окреслення комунікативних стратегій для здійснення спілкування у діалогічній формі та виокремлення відповідних комунікативних тактик.

Значення комунікативних тактик як способів реалізації інтенційної стратегічної програми комунікації підкреслюють науковці у своїх дослідженнях [3,4,5,6,7]. Ф. Бацевич називає комунікативними тактиками сукупність практичних ходів у реальному процесі мовленнєвої взаємодії; визначену лінію поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаного; мовленнєві прийоми, які дають змогу досягнути комунікативної мети» [1,с.120].

Отже, якщо комунікативну стратегію розглядати як певний глобальний план досягнення мети мовленнєвої взаємодії, то комунікативні тактики можна визначити як конкретні мовленнєві дії, зумовлені основною лінією окресленого плану. Також необхідно зауважити, що палітра мовних та мовленнєвих засобів у мовців має бути достатньо різноманітною, адже в процесі спілкування можуть виникати непередбачувані реакції співрозмовників і гнучкість та швидкість у виборі відповідних комунікативних тактик є запорукою успішності реалізації стратегії для досягнення мети спілкування.

Наведемо приклади комунікативних стратегій та тактик діалогу домовленості про спільні дії. До комунікативних стратегій даної ситуації віднесемо такі: інформування, стимулювання, спонукання до дій. Стратегія інформування передбачає здійснення таких комунікативних тактик: повідомлення про певні події, заходи тощо; опис цих подій, заходів; доповнення інформації про учасників. Стратегія стимулювання потребує використання комунікативних тактик: аргументації щодо відвідання події, заходу; поради, прохання. Стратегія спонукання до спільних дій включає такі тактики: заохочення, обґрунтування, посилення на оцінку знаних особистостей та відомих джерел. Також необхідно передбачити використання комунікативних технік згоди чи незгоди, відхилення чи прийняття пропозиції, наполягання на своїй пропозиції тощо. Для здійснення зазначених комунікативних технік необхідно вміти оперувати адекватними мовленнєвими діями, що, в свою чергу, потребує здійснення в навчальних цілях відбору необхідних мовних та мовленнєвих засобів та формування відповідних компетентностей.

Таким чином, опанування комунікативними стратегіями, які є компонентом стратегічної компетентності, сприятиме значному підвищенню рівня володіння іншомовним діалогічним мовленням учнів/студентів. Комунікативні стратегії, підпорядковані досягненню мети спілкування, реалізуються завдяки відповідним тактикам, ефективно використання яких є підґрунтям для успішної мовленнєвої взаємодії. Подальші наукові розвідки полягатимуть у відборі мовного та мовленнєвого матеріалу для навчання реалізації акту комунікації на основі визначених комунікативних стратегій та тактик.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф. С. Бацевич. – Київ: «Академія». – 2004. – 342 с.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. Ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
3. Новицька О. А. Навчальний посібник «Основи теорії мовної комунікації» / О.А. Новицька. – Маріуполь: МДУ. – 2018. – 106 с. – Режим доступу:
https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/2756/1/NP_movna_komunikatsia.pdf
4. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації: Підручник / О. О. Селіванова. – Черкаси: Видавництво Чамбаненко Ю.А. – 2011. – 350с.
5. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / О.В. Яшенкова. – К.: ВЦ «Академія» – 2010. – 312с.
6. Faerch C., Kasper G. Plans and strategies in foreign language communication. Strategies in Interlanguage Communication. London : Longman, 1983. 36 p.
7. T. van Deik, W. Kintsch, Strategies of Discours Comprehension. New Jork: Academic Press. 1983, 387 p. – режим доступу:
[Chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/06/Teun-A-van-Dijk-Walter-Kintsch-1983-Strategies-Of-Discourse-Comprehension.pdf](https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/06/Teun-A-van-Dijk-Walter-Kintsch-1983-Strategies-Of-Discourse-Comprehension.pdf)